

ΛΥΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

24-05-2008

ΘΕΜΑ Α

Στο ποίημα «Καισαρίων», ένα από τα πιο γνωστά ποιήματα του Κ. Καβάφη, διακρίνει κανείς πολλά από τα σημαντικότερα γνωρίσματα της καβαφικής ποίησης, που το καθιστούν γνήσιο δημιούργημα της ποιητικής ιδιοφυΐας του συγκεκριμένου ποιητή.

α. Η συμβολική χρήση ιστορικών προσώπων. Ο Καισαρίων συμβολίζει όλα τα πρόσωπα τα οποία η ιστορία παραμερίζει και «αδικεί», αφιερώνοντας ελάχιστες γραμμές γι' αυτά ή αγνοώντας τα. Συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον του ποιητή για ήσσανος σημασίας γεγονότα αποδεικνύεται από τη μικρή και ασήμαντη μνεία της ιστορίας στον Καισαρίωνα, που του δίνει την αφορμή να συνθέσει το ποίημα αυτό, με το οποίο πετυχαίνει να εξιδανικεύσει τη μορφή του μικρού βασιλιά. Ειδικότερα, τέτοια παραδείγματα εντοπίζονται στους παρακάτω στίχους:

- 12 έως 14: «Αν μια μνεία μικρή ... του βασιλέως Καισαρίωνος δεν είλκυε την προσοχή μου αμέσως.»
- 15 έως 17: «Α, να λίγες γραμμές μονάχα βρίσκονται για σένα».

β. Ο ρεαλισμός. Το στοιχείο αυτό είναι έκδηλο στο ποίημα από τα ακόλουθα στοιχεία:

- τη ρεαλιστική αναφορά στους κόλακες των βασιλιάδων (στίχοι 5-10: «οι άφθονοι έπαινοι και η κολακείες ... η Κλεοπάτρες θαυμαστές»)
- την περιγραφή του δωματίου στο οποίο ο ποιητής διαβάζει το βιβλίο και αφήνει τη λάμπα να σβήσει, η οποία αποτελεί μια εικόνα της καθημερινής πραγματικότητας (στίχοι 24-25: «χθες τη νύχτα αργά, σαν έσβηνε η λάμπα μου... μπήκες μες στην κάμαρά μου».)

γ. Οι λόγιοι γλωσσικοί τύποι. Η ιδιοτυπία της ποιητικής γραφής του Καβάφη βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη γλώσσα των ποιημάτων του. Ζωντανές εκφράσεις καθημερινής λαϊκής γλώσσας συμβαδίζουν με λέξεις επιτηδευμένες και σπάνιες μιας λόγιας γλώσσας (καθαρεύουσας).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι στίχοι 7 -8: «ένδοξοι, κραταιοί, αγαθοεργοί ... σοφοτάτη». Αυτά τα επίθετα που χρησιμοποιούνται επιδιώκουν να δώσουν έμφαση στις αλάνθαστες ενέργειες των αυτοκρατόρων και, φυσικά, να διαφανεί μια έντονη ειρωνική διάθεση του ποιητή, που αφορά αυτούς που κολάκευαν τους αλεξανδρινούς βασιλείς και τις γυναίκες της δυναστείας των Πτολεμαίων. Με τη χρήση αυτών των υμνητικών επιθέτων ο ποιητής υποβάλλει έμμεσα την ατμόσφαιρα της παρακμής.

Επίσης στους στίχους 12-13 υπάρχει χρήση λόγιας λέξης («μνεία»), δηλαδή η αφορμή που τράβηξε την προσοχή του ποιητή να συνθέσει αυτό το ποίημα.

ΘΕΜΑ Β1

Το ποίημα «Καισαρίων» θεωρείται «ποίημα για την ποίηση», γιατί έχει αυτοαναφορικό χαρακτήρα, αναφέρεται δηλαδή στον τρόπο δημιουργίας του και αποκαλύπτει την πηγή από την οποία αντλεί ο ποιητής την έμπνευσή του, καθώς και τη διαδικασία της δημιουργίας ενός καθαφικού ποιήματος. Συγκεκριμένα, σε αυτό το ποίημα η πηγή έμπνευσης δεν είναι το συναίσθημα, αλλά η ιστορία και ειδικότερα μια συλλογή επιγραφών, μια περιστασιακή μνεία στον Καισαρίωνα, σε έναν άγνωστο βασιλιά. Με αυτή την εκλογή ο ποιητής παραγνωρίζει τα γνωστά και διάσημα πρόσωπα της συλλογής και προτιμά να γράψει ένα ποίημα για το πιο ασήμαντο. Έτσι αντιτίθεται στην παράδοση που βασίζεται σε ένδοξους αυτοκράτορες. Προσπαθεί, λοιπόν, να συμπληρώσει με τη φαντασία του τα κενά που άφησε η ιστορία και να εξυψώσει ποιητικά τον Καισαρίωνα. Επομένως, όπως αναφέρεται και στο σχολικό βιβλίο, η ποίηση δρα επανορθωτικά για να αποκαταστήσει την αδικία της ιστορίας εις βάρος του Καισαρίωνα. Συγκεκριμένες αναφορές στη διαδικασία δημιουργίας του ποιήματος αποτελούν οι στίχοι 11-14:

«όταν κατόρθωσα την εποχή να εξακριβώσω ...την προσοχή μου αμέσως». Ο ποιητής αποκαλύπτει το ερέθισμα για τη δημιουργία του ποιήματός του. Ακόμα, στους στίχους 20-21 (η τέχνη μου στο πρόσωπό σου εμορφιά) παρουσιάζεται το πώς πλάθεται σιγά-σιγά το ποιητικό όραμα της τέχνης και πώς παίρνει «σάρκα και οστά» η σύλληψή του. Προσπαθεί να φανταστεί τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της μορφής του Καισαρίωνα, τα επεξεργάζεται νοητικά, τα αναπλάθει, τα συναρμολογεί με τη δύναμη της φαντασίας του και αισθητοποιεί το αποτέλεσμα με εκφραστικά μέσα. Επίσης, με την ποιητική του φαντασία και με τη συνδρομή της ψυχογραφικής του δεινότητας ανακαλύπτει και τον εσωτερικό κόσμο του προσώπου που περιγράφει (στ. 28-30 «χλωμός και κουρασμένος, ιδεώδης εν τη λύπη σου») και τον αποκαλύπτει με τον ποιητικό λόγο.

ΘΕΜΑ Β2

Το ποίημα λειτουργεί σε δύο διαφορετικά επίπεδα (στίχοι 1-14 και 15-30) τα οποία διακρίνονται από διαφορετική ποιητική ατμόσφαιρα.

Στο πρώτο επίπεδο το ύφος είναι αφηγηματικό, περιγραφικό και πεζολογικό και συνδέεται με τον ειρωνικό σχολιασμό του περιεχομένου των επιγραφών από τον ποιητή. Η ειρωνεία έχει τον πρώτο λόγο, ενώ είναι έκδηλη και η χρήση αντιποιητικών λέξεων, καθώς και ο πεζολογικός και ρεαλιστικός τόνος. Είναι εμφανές ότι η ποιητική τεχνική του πρώτου επιπέδου δεν είναι ιδιαίτερα υψηλή και λυρική. Ενδεικτικά παραδείγματα άτεχνου λόγου είναι η φθαρμένη ομοιοκαταληξία: «εποχή-συλλογή», «περάσω-διαβάσω», «λαμπροί-αγαθοεργοί».

Το ύφος του δεύτερου επιπέδου του ποιήματος (στίχοι 15-30) αλλάζει. Διαφοροποιείται και στο περιεχόμενο (αναφέρεται μόνο στον Καισαρίωνα) αλλά και στην ποιητική του, γιατί το ύφος γίνεται περισσότερο προσωπικό και λυρικό. Ο ποιητής δεν παίζει πια με τις λέξεις, αλλά κινείται σε επίπεδο υψηλής πνοής και σε ύφος ζωντανό και παραστατικό. Από το άκρως πληροφοριακό ύφος μεταβαίνουμε σε ένα θερμό λυρισμό γεμάτο αγάπη.

Με την αλλαγή της ατμόσφαιρας του ποιήματος προβάλλεται εξυψωμένη η μορφή του Καισαρίωνα, ενώ παράλληλα υπερτονίζεται η διαφορά ανάμεσα στο πεζό περιεχόμενο της ιστορίας, που αποτελεί επιστήμη, και στο περιεχόμενο της ποίησης, απαραίτητη για την οποία είναι η λυτρωτική δύναμη της φαντασίας.

Ενδεικτικά παραδείγματα:

- ποιητική αποστροφή «Α, να, ήρθες συ»
- β' γραμματικό πρόσωπο (στίχοι 16-18: «ήρθες συ, σου, σένα, σ' έπλασα ... κ.ά.)
- θεατρικότητα: προβάλλονται δύο πρόσωπα. Ο ποιητής απευθύνεται στον Καισαρίωνα δημιουργώντας υποβλητική ατμόσφαιρα.
- Εικόνες: η πραγματική εικόνα της μισοσκοτεινής κάμαρας με τη λάμπα (στίχος 24).

Η μετάβαση από το πρώτο στο δεύτερο επίπεδο γίνεται μέσω της δεύτερης στροφικής ενότητας. Η ενότητα αυτή συνιστά μεταβατικό στάδιο.

ΘΕΜΑ Γ

Στους στίχους 15-21 αναπάντεχα εισβάλλει η ποίηση (α, να, ήρθες συ με την αόριστη γοητεία σου) κομίζοντας τα μαγικά της «φάρμακα». Ο ποιητής συγκινείται από τη μορφή του Καισαρίωνα και τον οραματίζεται ελεύθερα. Η φαντασία του, η νοσταλγική του διάθεση, τον «πλάθει» συνειρμικά, τον βλέπει «ωραίο και αισθηματικό, με μια ονειρώδη, συμπαθητική ομορφιά». Ο Καβάφης δεν αναφέρεται μόνο στην εξωτερική ομορφιά (ωραίος), αλλά και στην ψυχική διάθεση (αισθηματικός). Το όραμα είναι τόσο ζωντανό που φθάνει σε αληθινή ψευδαίσθηση και σιγά-σιγά πλάθεται ξεκινώντας από το πρόσωπο του εφήβου: «ονειρώδη», αναφέρεται στην ψευδαίσθηση της μορφής και της τέχνης, «συμπαθητική» στο συναίσθημα που γεννάει η μορφή, «εμορφιά» αποτελεί μια ηδονιστική προκατάληψη, αφού ο Καισαρίων είναι γιος μιας Κλεοπάτρας, είναι λογικό να είναι όμορφος και όλο χάρη. Τα γνωρίσματα της ποιητικής μορφής δεν αναφέρονται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, αλλά παρουσιάζουν μια γενική εντύπωση για να μην περιορίσει τη φαντασία του αναγνώστη σε συγκεκριμένες λεπτομέρειες, δεδομένης της υποκειμενικότητας της ομορφιάς.

ΘΕΜΑ Δ

Ο Άθως Δημουλάς, στο ποίημά του «Καβάφης», αναφέρεται στον καβαφικό «Καισαρίωνα». Συγκεκριμένα, παρουσιάζει τον τρόπο σκέψης και έμπνευσης του αλεξανδρινού ποιητή: επισημαίνει πως εκείνος δε συμπαθεί την «αδέσμευτη» φαντασία, γιατί αυτή χρησιμεύει μόνο στα όνειρα («Τη φαντασία την εντελώς αδέσμευτη δε συμπαθώ»), ενώ προτιμά τη «δεσμευόμενη» φαντασία, που τον βοηθάει να ζωντανέψει οικείες σκηνές του παρελθόντος και να ανασύρει προσωπικές μνήμες. Αυτές τις μνήμες, λοιπόν, προσπαθεί να τακτοποιήσει σε ένα ποιητικό πλαίσιο που θα διακρίνεται από μέτρο, ρυθμό και τάξη. Αυτά τα στοιχεία θα τον βοηθήσουν να θυμηθεί το απώτερο παρελθόν, να αποκτήσει τη βεβαιότητα των γεγονότων. Με αυτόν τον τρόπο γεφυρώνεται το νέο με το παλιό. Ανακαλεί τα δώρα της ποίησης, δηλαδή τη δύναμη της

φαντασίας και το λόγο, αναζητώντας παρηγοριά και καταφύγιο σε δύσκολες προσωπικές στιγμές. Μέσω της ποιητικής σύνθεσης αφηφά κάθε είδους εμπόδιο και προσπαθεί με κάθε τρόπο να μετουσιώσει την καθημερινότητα σε ποιητική τέχνη («πάντοτε γύρω από πολύτιμα εμπόδια έρπει»). Στον «Καισαρίωνα» το αντικείμενο έμπνευσης ήταν ένα ιστορικό πρόσωπο. Γενικά, ο Καβάφης αρέσκεται να χρησιμοποιεί ιστορικά πρόσωπα, και κυρίως τον δελεάζουν οι εποχές κρίσεων και παρακμής («Εν μέρει για να εξακριβώσω μια εποχή, εν μέρει την ώρα να περάσω, ...»). Συνεπώς, ο Α. Δημουλάς επιβεβαιώνει με το ποίημά του, το οποίο είναι ένα «ποίημα ποιητικής», τη διαδικασία που ακολούθησε ο Καβάφης για τη σύνθεση του Καισαρίωνα.

